

NASJONALBIBLIOTEKET OG PLIKTAVLEVERINGSLOVEN

Nasjonalbiblioteket er i dag den statlige institusjonen som tar vare på all offentlig norsk informasjon. Tidligere, allerede fra 1811 av, var dette et ansvar som lå under Universitetsbiblioteket, dette naturlig nok fordi det oftest var i arbeid under høyere utdanning at folk hadde bruk for arkivert informasjon. Opprinnelig var nok begrepet «offisiell informasjon» mer eller mindre ensbetydende med «alt som offentliggjøres i skrift». I vår tid innbefatter det mer, siden lyd- og bildemedier og digitale dokumenter kommer i tillegg til det som finnes på trykk og prent.

Den nye tiden, altså våre dager, førte også med seg at denne nasjonale hovedkilden trengte mer plass – og omorganisering. For en liten mannsalder siden, i 1989, ble det gamle Universitetsbiblioteket på Solli plass supplert med en ny institusjon, Nasjonalbiblioteket avd. Rana, bl.a. for å få en institusjon som i bredere grad kunne motta pliktavlevert materiale. Dette skjedde ikke minst i erkjennelsen av at brukerbehovet nå i realiteten gjaldt mer enn akademisk forskning og kildegjenfinning. De eneste instansene som i dag bærer navnet Universitetsbiblioteket, er bibliotekene direkte knyttet til de norske universitetene.

Ordet bibliotek betyr jo opprinnelig, som mange vet, boksamling. Men, som antydnet, har Nasjonalbiblioteket nå langt mer enn bøker. Av det som i dag hører inn under offentlig informasjon kommer også ting som blader, tidsskrifter, grammofonplater, film, TV- og radioopptak, m.m. Og i tillegg til alt det pliktavleverte har institusjonen også store mengder av såkalte unika, så som kjente personers privatarkiv, berømte brev og taktile objekter av historisk verdi. (Eksempler på dette kan man gjøre seg kjent med i Nasjonalbibliotekets faste utstilling: «Opplyst».) Her kan man også få hjelp og informasjon fra spesialiserte avdelinger for foto- og bildearkiv, lyd- og musikkksamling, historisk kartsamling, teaterhistorisk samling, særskilt antikvarisk litteratur, m.m. I alle disse avdelingene finnes det ansatte med spesialkunnskap på sine fagområder.

I Mo i Rana er det sprengt ut store fjellhaller med plass for alt det nye som kommer inn av konkrete objekter, og spesialbygd oppbevaringsplass for film og video. Her er det også det store digitaliseringsprosjektet av norsk informasjon er igangsatt og pågår. Takket være den teknologiske rush-utviklingen i senere år er det nå derfor enkelt å finne historisk avisinformasjon fra NBs nettsider, og lese utallige mengder av norske bøker og tidsskrifter bare ved å trykke på en knapp. Medielaboratoriet i Mo i Rana sørger også for å restaurere og digitalisere den norske filmarven, så også de levende bildene fra filmens barndom og til i dag blir mulig å gjense på en kurant måte. Dette har kanskje tidligere vært den aller vanskeligste tilgjengelige delen av norsk offentlig informasjon.

I tillegg til det Nasjonalbiblioteket kan tilby av nett-tjenester, er det på avdelingen i Oslo en spesiallesesal der forskere, studenter og andre interesserte kan bestille opp lesesalslån av brevsamlinger, manuskripter, bøker og bilder for nærstudier, og det finnes lytte- og tittestasjoner for avspilling av lydopptak og levende bilder, det være seg både film- og kringkastingsopptak.



Bent Kvalvik
Foto: Privat

Det meste av det Nasjonalbiblioteket har å tilby ville vært så å si umulig å formidle hvis det ikke hadde vært for pliktavleveringsloven. Denne loven har for så vidt en lang historikk, men slik den er formet i dag, er den ikke mer enn litt over 30 år gammel. I 1989 ble altså avdelingen av Nasjonalbiblioteket opprettet i Mo i Rana, som innebar at alt pliktavlevert materiale skulle dit. Dermed var det egentlig oppdateringen av denne loven som var drivfjæren til at det gamle Universitetsbiblioteket ble Nasjonalbiblioteket, og fikk en søsteretat i nord.

I følge kultur- og likestillingsdepartementet er formålet med pliktavleveringsloven: «å trygge avleveringen av dokumenter med allment tilgjengelig informasjon til nasjonale samlinger, slik at disse vitnemålene om norsk kultur og samfunnsliv kan bli bevart og gjort tilgjengelige som kildemateriale for forskning og dokumentasjon.»

Den formen for offisiell informasjon som er vanskeligst å pliktavlevere er kanskje det kunstneriske uttrykket, så som f. eks teaterforestillinger, konserter og kunstutstillinger. Dette er levende uttrykk som har sin verdi i øyeblikksopplevelsen. De kan i seg selv ikke arkiveres, ikke gjenoppleves i sin opprinnelige form og ikke forskes på i ettertid i direkte forstand. Det de ansvarlige for denne typen informasjon er pliktige til å avlevere er bakgrunnsstoff, som programhefter, plakater, manuskripter og distribuert forhåndsinformasjon.

Når det gjelder dokumentasjon av *teaterforestillinger* spesielt, er det en utfordringsforskjell på avsluttede produksjoner og kontinuerende produksjoner. En produksjon som spilles over et begrenset tidspunkt, og dermed er ferdigspilt, er lettere å legge en «mappe» på enn en produksjon som gjentas årlig med små eller større justeringer. Dette gjelder f.eks flere jule- og familieforestillinger, som etter hvert får en tradisjonsstatus, og det gjelder også de etter hvert mange produksjonene i spelkatalogen. Her er det gjerne delvis eller fullstendig nytt skuespillerensemble enn året før. Etter hvert kommer gjerne nye regissører og scenografer inn i bildet, og det opprinnelige manuskriptet kan også gjennomgå omfattende endringer. For å beholde oversikten over et slikt sujetts historikk, er arkiveringsarbeidet en absolutt dyd av nødvendighet, og pliktavleveringsloven kan her betraktes som en redningsvest, der bakgrunnen for en betydningsfull arbeidsprosess ellers kan bli usynliggjort.

Teaterdokumentasjon er imidlertid et stort arbeidsområde å dekke, og alt går ikke på automatikk, pliktavleveringsloven til tross. Ved Nasjonalbiblioteket har to personer særskilt ansvar for mottak av teaterstoff. Disse personene er i jevnlig kontakt med teatrene, og det er også disse som skriver til teateret hvis det er materiale som ikke er kommet inn. Høsten 2013 inngikk Nasjonalbiblioteket et samarbeid med Danse- og teatersentrum (DTS), som driver nettstedet Sceneweb med innsamling og av tilgjengeliggjøring av teatermateriale. Når det gjelder frigrupper og teater utenfor de faste institusjonene, bistår Nasjonalbiblioteket med å nå ut med informasjon om pliktavleveringen til gamle og nye teatergrupper.

En annen utfordring er selvsagt her, som på de fleste områder, den økende veksten av digital informasjon. Programhefter på papir er i ferd med å bli et gammeldags informasjonstilbud, og som publikummere ser vi stadig oftere at det er helt borte, også ved de store institusjonsteatrene. Spør man etter det, henvises man til teaterets hjemmesider. Også skuespillmanusene fra de forskjellige teatrene distribueres nå mer og mer på digitale filer. Elektronisk pliktavlevering har lenge vært en av de store utfordringene for Nasjonalbiblioteket, men også på dette området er det i dag langt lettere for brukere å gjenfinne informasjon enn for ganske få år siden. Med hjemmel i pliktavleveringsloven høster Nasjonalbiblioteket nettsidene til norske teatre og bevarer disse i nettarkivet.

Skapere av åndsverk har nok ry på seg for å leve mest i nuet, og det kan nok i svært mange tilfeller forekomme at bevisstheten om å bevare og gjenfinne det man tidligere har gjort kan bli skjøvet på – og i verste fall glemt. Men ansvaret for dette ligger hos begge parter, både hos den som leverer og hos den som tar i mot. Pliktavleveringsloven – og Nasjonalbiblioteket – har som oppgave å ta vare på det som har vært. Så lenge vi har et perspektiv bakover, kan vi også lettere se hvor vi står i nåtiden, og lettere legge planer for hvor vi skal videre.

Bent Kvalvik (f. 1960) er forskningsbibliotekar ved Nasjonalbiblioteket. Han er teaterviter av utdanning og har siden 1999 fortrinnsvis jobbet med restaurering og formidling av historisk filmmateriale, i senere år også som informasjonsleverandør til nettsiden sceneweb.no Også teateranmelder i Dag og Tid.